

Türkiye’de Eğitime Katılım Üzerinde Gelirin Etkisi

Ekber Tomul¹

Özet

Türkiye’de eğitimin ticari bir hizmet olarak kabul edilmesi, üst öğrenim kurumlarına devamın merkezi sınav sistemlerine bağlanması eğitimi ailelerin ekonomik gücüne bağlı hale getirmektedir. Bu çalışmada aile gelirinin çocukların eğitime katılım üzerindeki bağımsız değişken etkisi lojistic regresyon yöntemiyle analiz edilerek belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuçlara göre yüksek gelir düzeyine sahip ile çocuklarının eğitime katılımı da yüksektir. Erkek ve kadınların eğitime katılımında bölgesel ve gelir düzeylerine farklılıklar vardır. Bütün bölgelerde ve bütün gelir gruplarında erkeklerin eğitime katılım oranları kadınların katılım oranından yüksektir. Analiz sonuçlarına göre ise gelir artışının en fazla kadınların eğimi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Gelir artışının eğitime katılım üzerindeki etkisi bölgelere ve cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Gelir artışı İç Anadolu ve Ege bölgelerindeki 18–23 yaş kadın nüfusun eğitime katılımı üzerinde en fazla etkiyi göstermiştir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise kadınların eğitime katılımı üzerinde etkisi daha düşüktür.

Anahtar sözcükler: eğitime katılım, eğitim eşitsizliği, aile geliri, cinsiyetler arası farklılık.

Effects of Household Income on Participation in Education in Turkey

Abstract

Education is thought to be one of the commercial fields of service besides liberalization policies in Turkey. Education’s being accepted as a commercial field of service, linking the attendance to higher educational institutions to central examination systems depend education on families’ economic power. In this paper, the effect of utilizable family income on participation in education was tried to be determined by being analysed with logistic regresyon method. The results show that participation in education is highest among male and female from high-income families. There are the gap between male and female participation in education by regional and income group. Male participation in education rate was higher than females’ participation in education rate in all regions and income group. According to results of the analysis it was found that increase in income affects female participation in education mostly. The effect of increase in income on participation in education changes according to regions and gender. It mostly affects 18–23 year-old female population’s participation in education in Central Anatolia and Aegean Regions. Its effect on female population’s participation to education is lower in Eastern Anatolia and South East Anatolia regions.

Keywords: participation in education, educational inequality, household income, gender gap.

¹ Yrd. Doç.Dr. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Burdur/Türkiye e-posta: etomul@yahoo.com, etomul@mehmetakif.edu.tr Tel:90 248 234 6000/1415

Giriş

Eğitim sosyal ve ekonomik alanda eşitsizlikleri azaltma potansiyeli taşımakla birlikte gerekli önlemler alınmazsa var olan eşitsizliklerin daha da aratarak ileriye taşınması potansiyeline de sahiptir. Eğitime erişebilirliği yansıtan okullaşma oranları eğitimdeki var olan eşitsizliklerin en görünür hale geldiği alanlardan biri olarak da karşımıza çıkmaktadır (Kayder ve Üstündağ, 2006). Yapılan çalışmalarda eğitimdeki eşitsizliklerin; makro düzeyde ülkenin sosyo-ekonomik yapısından, mikro düzeyde ise ailesel faktörlerden kaynaklandığı belirtilmektedir. Bu çalışmalarda genel olarak ailenin sosyo ekonomik yapısı ile eğitime katılım arasında ilişkinin olduğu bulguları elde edilmiştir. Ailenin ikamet ettiği yerleşim yeri, anne-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın mesleği, aile büyüklüğü, kaçınıcı çocuk olduğu ve aile geliri gibi ailesel faktörlerin çocuğun eğitime katılımında etkili olduğu belirtilmektedir. Özellikle anne-babanın eğitim düzeyi ve aile gelirinin çocuğun eğitime katılımında önemli faktörler olduğu ve diğer sosyo ekonomik değişkenlerle yüksek düzeyde bir korelasyon gösterdiği belirtilmektedir (Blanden ve Gregg, 2004; Smits ve Hoşgör, 2006; Crosnoe, Mistry ve Elder, 2002; Behrman ve Knowles, 1999; Machin ve Vignoles, 2004).

Aile geliri çocuğun okula gidip gitmediği veya ne kadar gideceğini belirleyen etkili faktörlerden biridir. Ailenin çocuğun eğitimi için yapacağı harcamalar genel olarak; kişisel, kültürel, kurumsal, sosyo demografik ve ekonomik ailesel değişkenlerle doğrudan ilişkilidir (European Commission, 2005). Aile geliri çocuğun eğitimini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Doğrudan etkileri okul ücretleri, kitap, üniforma ve taşıma ücretlerini kapsamaktadır. Dolaylı etkileri ise gelişmiş bölgelerde ikamet etme, iyi akran grubu içinde yer alma ve iyi eğitim veren okullara gidebilme olanağı sağlamaktadır. (World Bank, 2002; Admassie, 2003; European Commission, 2005).

Aile geliri ile çocuğun eğitime katılımı arasındaki ilişki biçimi ve düzeyi ülkelerin eğitim finansman biçimi ve eğitim kademelerine göre farklılık göstermektedir. Acemoglu and Pischke (2000) ABD’de yaptıkları çalışmada aile gelirinin çocuğun zorunlu öğretim sonrası eğitime katılımında güçlü bir faktör olduğunu belirtmektedirler. Maitra, (2003), Bangladeş’te eğitim talebi üzerinde kişisel ve hanahalkı özelliklerinin etkilerini açıklamaya çalışmıştır. Aile gelirindeki artışın eğitime katılımında artış sağladığını belirtmektedir. Christofides, Cirello and Hoy (2001) Kanada’da 1975–1993 yıllarında gelir gruplarına göre eğitime katılım durumlarını incelemişlerdir. Bu çalışmada yüksek ve düşük gelirli aile çocuklarının yükseköğretime devam durumlarını analiz etmişlerdir. Bu çalışmaya göre; 1975 yılında en zengin aile çocuklarının en yoksul aile çocuklarına göre yüksek öğretime devam etme oranları üç kattan fazla iken 1993 yılında bu oran 1,6 katı fazladır. Corak, Lipps and Zhao (2003) yaptıkları çalışmada yüksek gelir düzeyine sahip gençlerin üniversiteye devam etme olasılıkları daha yüksektir. Blanden, Gregg ve Machin (2003) gelir guruplarına göre eğitime katılım eşitsizliklerinin olduğunu belirtmektedirler. Gylfason and Zoega,(2003) yaptıkları ülkelerarası karşılaştırmada gelir dağılımı ile ortaöğretime kayıt oranları arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu belirtmektedirler. Yine Checchi (2003) ortaöğretime kayıt ile

gelir dağılımı arasında güçlü bir korelasyonun olduğunu belirtmektedir. Gelir eşitsizliği aynı zamanda eğitimde cinsiyet eşitsizliğini de etkilemektedir. Bineli'ye (2003) göre gelir eşitsizliği daha çok kadınların eğitime katılımını olumsuz etkilemektedir. Tansel (2002) Türkiye'de eğitime katılımı etkileyen faktörler ile ilgili çalışmasında ilk, orta ve yükseköğretime katılımı aile gelirinin etkili olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise gelirin erkeklerden daha çok kadın eğitimi üzerinde güçlü bir etki gösterdiğini belirtmektedir. Türkiye'de yapılan bir diğer çalışmaya göre çocuğun hane gelirine çalışarak yaptığı katkı payı yükseldikçe okula gitme olasılığı azalmaktadır (Şahabettinoğlu, Uyanık, Ayhan, Bakır, ve Ataöv, 2002). Qian ve Smyth (2005) ekonomik refahın eğitim eşitsizliklerini azaltmada kırsal kesimde daha etkili olduğunu belirtmektedir.

Ancak aile geliri ile eğitime katılım arasındaki ilişkinin doğrudan bir ilişki olmadığı dolaylı bir ilişki olduğuna vurgu yapan çalışma sonuçları da vardır. Bu çalışmalarda gelirin anne babanın eğitim ve mesleki durumu ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Chevalier ve Lanot, (2002) çocuğun eğitim katılımı üzerinde gelirin etkisinin belirsiz olduğunu, eğitime katılımın daha çok diğer ailesel özelliklerle ilgili olduğunu belirtmektedirler. Harmon ve Walker (2000) çocuğun eğitime katılımı üzerinde gelirin etkisinin sınırlı olduğunu belirtmektedir.

1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de serbest piyasa ekonomisinin egemen kılınmasıyla eğitim de ticari bir hizmet alanı olarak kabul edilmektedir. Bu anlayışın sonucunda Türkiye'de aileler giderek çocuklarının eğitimi için daha fazla ekonomik kaynak ayırmak zorunda kalmaktadırlar. Ortaöğretim ve yükseköğretim merkezi sınavlarına ücretle öğrenci hazırlayan "dershane" sistemi oluşmuş ve Türkiye çapında yaygınlaşmıştır. Dershaneler formal eğitim sisteminin rakibi konumuna gelmiştir. Eğitimin her kademesinde "katkı payı" adı altında değişik oranlarda öğrencilerden ücret alınmaktadır (Köse, 2007). Yapılan araştırmalar Türkiye'de ailelerin çocukların eğitimi için bütçelerinde önemli harcamalar yapmak zorunda olduklarını göstermektedir. Yükseköğretim Kurulu (2000) araştırmasına göre üniversitede öğrenim gören öğrencilerin Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavlarına hazırlıkları için yaklaşık olarak en alt gelir grubundaki ailenin aylık gelirlerinin 6 katını, üst gelir grubundaki ailenin ise bir katı kadar harcama yapmışlardır. Yine 2002 Türkiye Eğitim Harcamaları araştırmasına göre eğitimin toplam finansmanın % 64,81 merkezi devlet, %32,85'i ise hanehalkı tarafından karşılanmaktadır (DİE, 2003). Tansel ve Bircan, (2004) yaptıkları çalışmada çocukları dershaneye giden aileler ortalama aylık gelirlerinin 1-15 katı kadar harcama yapmaktadırlar. Avrupa Birliği ülkelerini kapsayan 2002 yılı çalışmada eğitim için ailelerin yaptıkları kişi başı eğitim harcaması en yüksek olan İngiltere'de 190 €PPS, en düşük olan Slovak Cumhuriyetinde ise 10 €PPS dir (EGREES, 2005). Gerek kamunun gerekse ailelerin eğitim için yaptıkları eğitim harcamalarının önemli bir kısmını yüksek öğretim düzeyi için yaptıkları belirtilmektedir. İngiltere'deki ailenin eğitim için yaptığı harcamalarının yaklaşık olarak dörtte üçü yükseköğretim içindir. Lativa da hanelerin yaptıkları eğitim harcamalarının %80 inden fazlası yükseköğretim içindir (EGREES, 2005). Yine Güney Kore'de eğitim kaynaklarının üçte biri haneler tarafından sağlanmaktadır (European Commission, 2005).

Yapılan çalışmalarda Türkiye’de halen ortaöğretim ve yükseköğretimde okullaşma oranlarının çok düşük olduğu ve cinsiyetler arası eşitsizliklerinin önemli bir sorun olduğu belirtilmektedir (Tansel, 2002; Aytac ve Rankin, 2004; Smits ve Hosgör, 2006; OECD, 2005; UNICEF, 2005; Tomul, 2005; Tansel, 2002). Türkiye’de kadınların eğitime katılımının kırsal kesimde ve ülkenin doğusunda hala önemli bir eğitim sorun olduğu belirtilmektedir (Smits ve Hosgör, 2006). Bu sorunun en önemli nedenlerinin ise yoksulluk ve yetersiz kamu eğitim yatırımlarının olduğu vurgulanmaktadır (Kayder ve Üstündağ, 2006).

Bu çalışma; 18–23 yaş arası erkek ve kadınların eğitime katılımında aile gelirinin etki durumunu bölgelere göre incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırma grubu

Bu çalışma; 18–23 yaş arası nüfusu kapsamaktadır. 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi kapsamında 18–23 yaş arası nüfusun 3889’ü erkek, 5357’i kız olmak üzere toplam 9246 kişi yer almaktadır. 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi, 1 Ocak–31 Aralık 2003 tarihleri arasında her ay 1512’si kentsel, 648’i kırsal kesimde olmak üzere toplam 25920 haneye uygulanmış ve 107614 kişi ile ilgili sosyal ve ekonomik veriler elde edilmiştir.

Verilerin toplanması

Bu çalışma, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, 2003) 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi ile elde edilen verilerle yapılmıştır. Hanehalkı bütçe anketleri, hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri, tüketim kalıpları hakkında bilgi veren ve toplumun ihtiyaçlarının belirlenmesi, kullanılabilir gelirin haneler ya da fertler arasında ne şekilde dağıldığının bilinmesi ve uygulanan sosyo-ekonomik politikaların geçerliliğinin test edilmesi amacıyla kullanılan en önemli kaynaklardan biridir (DİE, 2003). Araştırmada bağımlı değişken olarak “öğrenci olma (öğrenci)” alınmıştır. 18–23 yaş arası nüfusun öğrenci (1) / öğrenci değil (0) esas alınarak veriler derlenmiştir. 18–23 yaş arası nüfusun belli bir eğitim kademesine göre öğrenci olma durumu dikkate alınmamıştır. Bağımsız değişken olarak ailenin gelir düzeyi alınmıştır. Gelir düzeyi değişkeni için hanede kişi başına kullanılabilir yıllık gelir alınmıştır.

Tablo 1. Yüzde yirmilik nüfus dilimlerine göre kişi başına kullanılabilir yıllık gelir aralığı ve grup tanımları

Nüfus Grupları	Kişi başına düşen gelir aralığı (TL)	Tanımlanan grup
I. %20	—4918749500	Alt gelir
II. %20	4918749500– 7053361000	Orta alt gelir
III. %20	7053361001 – 9686113250	Orta gelir
IV. %20	9686113251 – 14139680000	Orta üst
V. %20	14139680001 +	Üst gelir

Aile gelirindeki belirli artışların bağımlı değişken üzerindeki etkisini belirleyebilmek için gelir değişkeni kategorik hale getirilmiştir. Gelir düzeyi, bu

araştırma kapsamına giren nüfusun yüzde yirmilik (%20) dilimlerine göre tanımlanmıştır. Yüzde yirmilik nüfus dilimlerine göre kişi başına kullanılabilir yıllık gelir arlığı ve grup tanımları Tablo 1’de verilmiştir.

Veri analizi

Araştırma analitik çalışma özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada kullanılan bağımlı değişken ikili ve kesiklidir (öğrenci (1) / öğrenci değil (0)). Değişkenler normal dağılım göstermemektedir. Verilerin bu yapıları nedeniyle bağımlı değişken üzerinde bağımsız değişkenin etki durumunu analiz etmek için Binary Logistic Regresyon kullanılmıştır (Özdamar, 2004). Logistic regresyon, bir döneme ait veri setiyle birimler arası karşılaştırma yapabilmeye olanak sağlayabilmekte ve her gözlem değerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Binary Logistic Regresyon katsayısı (Exp(B)) bağımlı değişken üzerinde açıklayıcı değişkenlerin etkili olup olmadığını yorumlama olanağı verebilmektedir (Seçer, 1997).

Çalışmada iki aşamalı Logistic Regresyon modeli denenmiştir. Modelin ilk aşamasında bölgelere göre gelir düzeyinin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin anlamlılık durumu belirlenmiştir. Bağımlı değişken üzerinde bağımsız değişkenlerin etkili olup olmadığı $P < 0,05$ anlamlılık düzeyine göre değerlendirilmiştir. Modelin ikinci aşamasında ise bölgelere göre gelir değişkeninin alt kategorilerinin bağımlı değişken üzerindeki göreceli etkisini belirten katsayılar (Exp(B)) belirlenmiştir. Bağımlı değişken üzerinde gelirin alt kategorilerin etki durumlarının yorumlanmasında; “alt gelir” referans değer olarak alınmıştır. Bağımlı değişken üzerinde bağımsız değişkenin etkisi bölgeler düzeyinde cinsiyet (erkek/kız) ayrımına göre incelenmiş ve karşılaştırmalar yapılmıştır.

Bulgular

Bölgelere göre 18–23 yaş arası nüfusun cinsiyet, gelir grupları ve eğitime katılım oranları Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2’ye göre Türkiye genelinde ailenin gelir düzeyi arttıkça 18–23 yaş arası erkek ve kadınların eğitime katılım oranı artmaktadır. Yine Tablo 2’ye göre 18–23 yaş arası erkek ve kadınların eğitime katılımında bölgesel ve gelir düzeylerine göre önemli eşitsizlikler vardır. Hem bütün bölgelerde, hem de bütün gelir gruplarında erkeklerin eğitime katılım oranları kadınların katılım oranından yüksektir. Türkiye’nin batı bölgelerde erkek ve kadınların eğitime katılım oranları doğu bölgelerinden daha yüksektir. Marmara bölgesinde 18–23 yaş arası nüfusun % 6’sı alt, % 32’si ise üst gelir grubunda yer almaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Doğu Anadolu bölgesinde 18–23 yaş arası nüfusun % 33’ü alt, % 10’u ise üst gelir grubunda yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise % 53’ü alt, % 7’si ise üst gelir grubunda yer almaktadır.

Tablo 2. Bölgelere göre 18–23 yaş arası nüfusun cinsiyet, gelir grupları ve eğitime katılım oranları

Gelir Grubu		Alt		Orta Alt		Orta		Orta Üst		Üst			
Öğrenci Durumu		Ö D	Ö	Ö D	Ö	Ö D	Ö	Ö D	Ö	Ö D	Ö		
Türkiye	E	N	674	68	638	131	577	181	556	222	493	349	
		%	17,33	1,75	16,41	3,37	14,84	4,65	14,30	5,71	12,68	8,97	
	K	N	1069	39	1000	80	951	142	880	191	678	327	
		%	19,96	0,73	18,67	1,49	17,75	2,65	16,43	3,57	12,66	6,10	
	T	N	1743	107	1638	211	1528	323	1436	413	1171	676	
		%	18,85	1,16	17,72	2,28	16,53	3,49	15,53	4,47	12,66	7,31	
	Marmara	E	N	31	10	96	17	115	39	155	65	153	114
			%	3,90	1,26	12,08	2,14	14,47	4,91	19,50	8,18	19,25	14,34
K		N	67	4	156	14	185	34	239	66	235	114	
		%	6,01	0,36	14,00	1,26	16,61	3,05	21,45	5,92	21,10	10,23	
T		N	98	14	252	31	300	73	394	131	388	228	
		%	5,13	0,73	13,20	1,62	15,72	3,82	20,64	6,86	20,32	11,94	
Ege		E	N	46	3	72	20	80	25	88	31	80	47
			%	9,33	0,61	14,60	4,06	16,23	5,07	17,85	6,29	16,23	9,53
	K	N	54	3	119	4	117	17	130	22	79	58	
		%	8,96	0,50	19,73	0,66	19,40	2,82	21,56	3,65	13,10	9,62	
	T	N	100	6	191	24	197	42	218	53	159	105	
		%	9,13	0,55	17,44	2,19	17,99	3,84	19,91	4,84	14,52	9,59	
	İç Anadolu	E	N	75	7	122	25	120	45	88	36	101	88
			%	10,61	0,99	17,26	3,54	16,97	6,36	12,45	5,09	14,29	12,45
K		N	130	3	160	13	198	36	142	40	129	88	
		%	13,84	0,32	17,04	1,38	21,09	3,83	15,12	4,26	13,74	9,37	
T		N	205	10	282	38	318	81	230	76	230	176	
		%	12,45	0,61	17,13	2,31	19,32	4,92	13,97	4,62	13,97	10,69	
Akdeniz		E	N	49	4	73	14	82	20	77	32	58	41
			%	10,89	0,89	16,22	3,11	18,22	4,44	17,11	7,11	12,89	9,11
	K	N	83	3	117	19	143	21	105	25	90	20	
		%	13,26	0,48	18,69	3,04	22,84	3,35	16,77	3,99	14,38	3,19	
	T	N	132	7	190	33	225	41	182	57	148	61	
		%	12,27	0,65	17,66	3,07	20,91	3,81	16,91	5,30	13,75	5,67	
	Karadeniz	E	N	94	6	92	25	76	22	77	23	50	28
			%	19,07	1,22	18,66	5,07	15,42	4,46	15,62	4,67	10,14	5,68
K		N	168	6	167	15	158	26	143	21	77	26	
		%	20,82	0,74	20,69	1,86	19,58	3,22	17,72	2,60	9,54	3,22	
T		N	262	12	259	40	234	48	220	44	127	54	
		%	20,15	0,92	19,92	3,08	18,00	3,69	16,92	3,38	9,77	4,15	
Doğu Anadolu		E	N	95	14	65	14	55	18	44	19	24	13
			%	26,32	3,88	18,01	3,88	15,24	4,99	12,19	5,26	6,65	3,60
	K	N	166	7	111	7	70	5	64	6	33	16	
		%	34,23	1,44	22,89	1,44	14,43	1,03	13,20	1,24	6,80	3,30	
	T	N	261	21	176	21	125	23	108	25	57	29	
		%	30,85	2,48	20,80	2,48	14,78	2,72	12,77	2,96	6,74	3,43	
	Güneydoğu Anadolu	E	N	284	24	118	16	49	12	27	16	27	18
			%	48,05	4,06	19,97	2,71	8,29	2,03	4,57	2,71	4,57	3,05
K		N	401	13	170	8	80	3	57	11	35	5	
		%	51,21	1,66	21,71	1,02	10,22	0,38	7,28	1,40	4,47	0,64	
T		N	685	37	288	24	129	15	84	27	62	23	
		%	49,85	2,69	20,96	1,75	9,39	1,09	6,11	1,97	4,51	1,67	

Ö D: Öğrenci Değil, Ö: Öğrenci, E: Erkek, K:Kadın, T: Toplam

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, 2003) 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinden elde edilen verilere dayanarak hesaplamalar yapılmıştır.

Aile gelir durumu aynı olan erkek ve kadınların eğitime katılım düzeyleri arasında önemli farklılıklar vardır. En düşük gelir grubunda bu fark fazladır, gelir düzeyi arttıkça fark da azalmaktadır. En alt gelir grubundaki 18–23 yaş arası erkeklerin eğitime katılım oranı % 9 iken en üst gelir grubuna sahip erkeklerin eğitime katılım oranı % 41 düzeyindedir. Yine en alt gelir grubundaki 18–23 yaş arası kadınların eğitime katılım oranı % 4 iken, en üst gelir grubuna sahip kadınların eğitime katılım oranı % 33 düzeyindedir.

Bölgelere göre eğitime katılımı incelediğimizde ise, 18–23 yaş arası erkek ve kadınların eğitime katılım oranı en yüksek Marmara bölgesinde, en düşük ise Güneydoğu Anadolu bölgesinde gerçekleştiği görülmektedir. Marmara bölgesinde erkeklerin eğitime katılım oranı %30,8, kadınların katılım oranı ise %20,8'dir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise erkeklerin eğitime katılım oranı %14,6, kadınların katılım oranı ise %5,1dir.

Regresyon Analizi

Türkiye genelinde ve bölgelere göre gelirin eğitime katılım üzerindeki etki durumunu belirten analiz sonuçları Tablo 3'de verilmiştir. Tablo 3'e göre Türkiye genelinde ve bölgeler düzeyinde 18–23 yaş arası nüfusun eğitime katılımı üzerinde aile gelirinin etkisi anlamlıdır ($P < ,05$). Eğitime katılım üzerinde gelir artışının etkisi en fazla İç Anadolu bölgesinde (Exp(B) 1,82), en düşük ise Akdeniz bölgesindedir (Exp(B), 1,49). Cinsiyete göre analiz sonuçları incelendiğinde ise gelir artışının Türkiye genelinde erkeklere (Exp(B) 1,56) göre kadınların eğitime katılımı üzerinde (Exp(B), 1.84) daha fazla etkili olduğu görülmektedir. Bölgesel düzeyde gelir artışının eğitime katılım üzerindeki etkisi incelendiğinde ise Güneydoğu Anadolu (Exp(B), Kadın: 1,572; Erkek: 1,745) ve Akdeniz (Exp(B), Kadın: 1,32; Erkek: 1,63) bölgelerinde kadınlara göre erkeklerin eğitime katılımı üzerinde etkisi fazladır. Diğer bölgelerde ise gelir artışı erkeklere göre kadınların eğitime katılımında daha etkilidir (Tablo 3).

Tablo 3. Bölgelere göre gelirin eğitime katılım üzerindeki etki durumunu belirten analiz sonuçları

Bölgeler		Türkiye		Marmara		Ege		İç Anadolu		Akdeniz		Karadeniz		Doğu		Güneydoğu	
		Gelir	Cons	Gelir	Cons	Gelir	Cons	Gelir	Cons	Gelir	Cons	Gelir	Cons	Gelir	Cons	Gelir	Cons
Erkek	B	0,44	-2,58	0,36	-2,20	0,34	-2,28	0,49	-2,60	0,49	-2,80	0,37	-2,44	0,34	-2,20	0,56	-3,04
	S.E.	0,03	0,11	0,07	0,29	0,09	0,33	0,07	0,27	0,09	0,36	0,08	0,30	0,10	0,31	0,08	0,25
	Wald	234	568	27	59	16	47	49	96	26	59	18	67	12	51	44	15
	Sig.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Exp(B)	1,56	0,08	1,44	0,11	1,41	0,10	1,63	0,07	1,63	0,06	1,44	0,09	1,40	0,11	1,75	0,05
Kadın	B	0,61	-3,82	0,53	-3,37	0,85	-4,74	0,73	-4,04	0,28	-2,70	0,46	-3,44	0,57	-4,01	0,45	-3,93
	S.E.	0,03	0,13	0,07	0,30	0,12	0,48	0,08	0,32	0,09	0,33	0,09	0,32	0,12	0,43	0,11	0,34
	Wald	347	883	53	123	54	96	86	161	9	65	26	116	22	86	15	135
	Sig.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Exp(B)	1,84	0,02	1,70	0,03	2,34	0,01	2,07	0,02	1,32	0,07	1,58	0,03	1,77	0,02	1,57	0,02

Türkiye genelinde ve bölgelere göre gelirin alt kategorilerinin eğitime katılım üzerindeki görece etkisi ile ilgili analiz sonuçları Tablo 4’de verilmiştir. Tablo 4’e göre bütün bölgelerde erkek ve kadınların eğitime katılımında orta üst ve üzeri gelirin anlamlı etkide bulunduğu söylenebilir. Gelir düzeyindeki artışın eğitime katılım üzerindeki etkisi bölgelere ve cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Genel olarak analiz sonuçları değerlendirildiğinde, referans değere (alt gelir grubu) göre orta ve üst düzeydeki gelirin eğitime katılım üzerinde etkili olduğu, orta alt düzeyin ise etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir. Türkiye genelinde referans değere göre üst gelir grubundaki bir kadının eğitime katılma olasılığı 13,22 (Exp(B):13,22) kat iken, erkeklerde ise (Exp(B): 7,02) 7,02 kat kadardır.

Tablo 4. Logistic Regresyon analizine göre gelir alt kategorilerinin eğitime katılım üzerinde görece etkisi

	Gelir Grupları	Erkek						Kadın					
		Alt	Orta alt	Orta üst	Üst	Cons	Alt	Orta alt	Orta üst	Üst	Cons		
Türkiye	B	Referans	,71	1,13	1,38	1,95	-2,29	Referans	,79	1,41	1,78	2,58	-3,31
	Sig.	,00	,00	,00	,00	,00	,00	,00	,00	,00	,00	,00	,00
	Exp(B)		2,04	3,11	3,96	7,02	,10		2,19	4,09	5,95	13,22	,04
Marmara	B	Referans	-,60	,05	,26	,84	-1,13	Referans	,41	1,12	1,53	2,1	-2,82
	Sig.	,00	,18	,90	,50	,03	,00	,00	,49	,04	,00	,00	,00
	Exp(B)		,55	1,05	1,30	2,31	,32		1,5	3,08	4,63	8,13	,06
Ege	B	Referans	1,45	1,57	1,69	2,2	-2,73	Referans	-,50	,96	1,11	2,58	-2,89
	Sig.	,00	,03	,01	,01	,00	,00	,00	,52	,14	,08	,00	,00
	Exp(B)		4,26	4,79	5,40	9,01	,07		,61	2,62	3,05	13,22	,06
İç Anadolu	B	Referans	,79	1,39	1,48	2,23	-2,37	Referans	1,26	2,06	2,5	3,39	-3,77
	Sig.	,00	,08	,00	,00	,00	,00	,00	,05	,00	,00	,00	,00
	Exp(B)		2,2	4,02	4,38	9,34	,09		3,52	7,88	12,21	29,56	,02
Akdeniz	B	Referans	,85	1,1	1,63	2,16	-2,51	Referans	1,5	1,4	1,89	1,82	-3,32
	Sig.	,00	,15	0,06	,00	,00	,00	,03	,02	,03	,00	,00	,00
	Exp(B)		2,35	2,99	5,09	8,66	,08		4,49	4,06	6,59	6,15	0,04
Karadeniz	B	Referans	1,45	1,51	1,54	2,17	-2,75	Referans	,92	1,53	1,41	2,25	-3,33
	Sig.	,00	,00	,00	,00	,00	,00	,00	0,06	,00	,00	,00	,00
	Exp(B)		4,26	4,54	4,68	8,77	,06		2,52	4,61	4,11	9,46	,04
Doğu Anadolu	B	Referans	,38	,8	1,08	1,3	-1,92	Referans	,4	,53	,8	2,44	-3,17
	Sig.	,02	,36	,04	,01	,00	,00	,00	,46	,38	,17	,00	,00
	Exp(B)		1,46	2,22	2,93	3,68	,15		1,5	1,69	2,22	11,5	,04
Güneydoğu Anadolu	B	Referans	,47	1,06	1,95	2,07	-2,47	Referans	,37	,15	1,78	1,48	-3,43
	Sig.	,00	,17	,01	,00	,00	,00	,00	,42	,82	,00	,01	,00
	Exp(B)		1,61	2,9	7,01	7,89	,09		1,45	1,16	5,95	4,41	,03

a Variable(s) entered on step 1: gelir düzeyi

Bölgelerarası karşılaştırma yapıldığında İç Anadolu bölgesinde referans değere göre üst gelir grubundaki bir kadının eğitime katılma olasılığı 29,56 (Exp(B): 29,56) kat, güneydoğu Anadolu bölgesinde ise 4,41 (Exp(B): 4,41) katıdır. Gelir artışının erkeklerin eğitime katılımı üzerinde en fazla Karadeniz bölgesinde (Exp(B): 9,46), en az ise Marmara bölgesinde (Exp(B): 2,31) etkili olduğu söylenebilir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde referans değere göre üst gelir grubundaki bir erkeğin eğitime katılma olasılığı 7,9 kat (Exp(B): 7,88) iken kadınların ise 4,4 kat (Exp(B): 4,40) kadardır. İç Anadolu bölgesinde

referans değere göre üst gelir düzeyine sahip bir kadının eğitime katılma olasılığı 26,6 kat iken (Exp(B): 29,56), erkeğin eğitime katılma olasılığı ise 9,3'dür (Exp(B): 9,34).

Tartışma

Türkiye'nin batı bölgelerinde (Marmara, Ege) en alt gelir grubunda yer alan 18–23 yaş arası nüfusun oranı düşük, doğu bölgelerinde (Doğu ve Güneydoğu Anadolu) ise yüksektir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki 18–23 yaş arası nüfusun büyük bir oranı en yoksul gelir grubunda yer almakta ve eğitime katılım oranları ise düşüktür. 18–23 yaş nüfusun eğitime katılım oranları Türkiye'nin batı bölgelerinde yüksektir doğu bölgelerine doğru gidildikçe katılım oranları azalmaktadır. Aynı gelir grubuna göre eğitime katılım oranları bölgelere ve cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Aynı gelir grubunda bulunan 18-23 yaş arası nüfusun eğitime katılımı batı bölgelerinde yüksek, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise düşüktür. Yine erkek ve kadın nüfusun eğitime katılım oranları arasındaki fark batı bölgelerinde (Marmara, Ege) düşük doğu bölgelerinde (Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu) ise yüksektir. Gelir artışının en fazla kadınların eğitime katılımı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Gelir artışı İç Anadolu ve Ege bölgelerindeki 18–23 yaş kadın nüfusun eğitime katılımı üzerinde en fazla etkiyi göstermiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise gelir artışının kadınların eğitime katılımı üzerinde etkisi daha düşüktür.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde genel olarak nüfusun eğitim düzeyi düşüktür. İlgili araştırmalar bu bölgelerde var olan sosyal ve kültürel yapının kadınların eğitimini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Bu çalışmada bu görüşü destekler niteliktedir. Gelirin, bu bölgelerde eğitim alma üzerinde etkisi diğer bölgelere göre düşüktür. Eğitime katılım oranlarının düşük olduğu bölgelerde gelir dışındaki faktörlerin etkisinin incelenerek ortaya konulması, bu konuda sağlıklı politikalar oluşturmanın ön koşullarından biri niteliğindedir. Bu çalışmalar doğrultusunda, Türkiye'de bölge, cinsiyet ve yerleşim yerine göre eğitim yetersizliklerinin ve eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması için kapsamlı eğitim politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Genç nüfus yapısına sahip Türkiye'de bireyin aldığı eğitim üzerinde etkili olan ailesel faktörlerin de dikkate alınarak eğitim politikaları oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Acemoglu, D. ve Pischke, S. (2001). Changes in the wage structure, family income, and children's education. *European Economic Review*, 45, 890–904.
- Admassie, A., (2003). Child labour and schooling in the context of subsistence rural economy: can they be compatible. *International Journal of Economic Development*, 20, 45-55
- Aytac, I. ve Rankin, B. (2004). Modernity, traditionality, and junior high school attainment in Turkey. *Social Indicators Research*, 66, 267–282.
- Behrman –J. R. ve Knowles, J. C. (1999). Household income and child schooling in Vietnam. *The World Bank Economic Review*, 13 (2), 211–56
- Bineli, C. (2003). Educational gender gap, inequality and growth: a gender sensitive analysis. İnternet'ten 20 Mayıs 2007'de www.entluigieinaudi.it/pdf/Pubblicazioni/Temi/T_31.pdf - adresinden alınmıştır.
- Blanden, J. Gregg, P. ve Machin, S. (2004). Family income and educational attainment: a review of approaches and evidence for Britain. CMPO Working Paper Series No. 04/101
- Checchi, D. (2003). Inequality in incomes and access to education: a cross-country analysis (1960–95). *Labour*, 17 (2), 153–201

- Chevalier, A. ve Lanot, G. (2002). The relative effect of family characteristics and financial situation on educational achievement. *Education Economics*, 1 (2), 165–181
- Corak, M., Lipps, G. ve Zhao, J. (2004). Family income and participation in post-secondary education. D İscussion Papers Series, Iza DP No. 977 Forschungsinstitut Zur Zukunft Der Arbeit Institute for the Study of Labor
- Crosnoe, R., Mistry, R. S. ve Elder, G. H. (2002). Economic disadvantage, family dynamics, and adolescent enrollment in higher education. *Journal of Marriage and Family*, 64 (August 2002): 690–702
- Christofides, L.N., Cirello, J. ve Hoy, M. (2001). Family income and post-secondary education in Canada. *Canadian Journal of Higher Education*. Vol. 31 no. 1, 177–208.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2003) Hanehalkı bütçe anketinin kapsamı, yöntemi, tanım ve kavramları hakkında. 140904/metodolo.doc adresinden alınmıştır.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (2006) 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi 2003 elektronik ortam CD
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2003). Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırması 2002 Ankara: DİE matbası, ISBN 975-19-3867-8
- EGREES. (2005). *Equity in European educational systems. a set of indicators*. A project supported by the European Commission, DG EAC. Project Socrates SO2-610BGE, April 2005-2nd edition.
- European Commission, (2005) Private household spending on education ve training final project report. İnternet'ten 10 Haziran 2007'de <http://ec.europa.eu/education/doc/reports/doc/privatepending.pdf> adresinden alınmıştır.
- Gylfason, T. and Zoega, G. (2003). Education, social equality and economic growth: a view of the landscape. *For CESifo Economic Studies*, 49(4), 557–579
- Harmon, C. and Walker, I. (2000) Child Outcomes and Child Poverty: Provisional Results on Early School Leaving, University of Warwick, mimeo.
- Keyder, Ç. ve Üstündağ, N. (2006). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da sosyal ve ekonomik öncelikler. *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kalkınmasında sosyal politikalar, TESEV Raporu*
- Köse, R. (2007). Aile sosyo ekonomik ve demografik özellikleri ile okul ve özel dershanenin liselere giriş sınavına katılan öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkileri. *Eğitim Bilim toplum*, 5(17), 46–77
- Maitra, P. (2003). Schooling and educational attainment: evidence from Bangladesh. *Education Economics*, 11 (2), 129–153
- Machin, S. ve Vignoles, A. (2004). Educational inequality: the widening socio-economic gap. *Fiscal Studies*, 25 (2), 107–128.
- OECD (2006). Education at a Glance: OECD indicators–2006 Edition. İnternet'ten 20 Kasım 2000'de www.oecd.org/bookshop/ adresinden alınmıştır.
- Qian, X. ve Smyth, R. (2005). Measuring regional inequality of education in china: widening coast-inland gap or widening rural-urban gap? *Australia ABERU Discussion Paper 12, 2005*
- Özdamar, K., (2004). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitapevi.5. baskı
- Sahin, I., Gulmez, Y., (2000). Social sources of failure in education: the case in eastern and south-eastern Turkey. *Social Indicators Research*, 49, 83–113.
- Seçer, G. (1996). Logistic regresyon analysis ve application. Yayınlanmamış/ DİE Uluslar arası Araştırma, Eğitim ve Lisansüstü Öğretim Merkezi, Lisans Sonrası Uygulamalı İstatistik Sertifika Programı mezuniyet tezi, Ankara.
- Smits, J. ve Hoşgör, A. G. (2006). Effects of family background characteristics on educational participation in Turkey. *International Journal of Educational Development* 26 (2006) 545–560
- State Statistics Institute. (2006). Population and development indicators. İnternet'ten 20 Temmuz 2007'de [/http://nkg.die.gov.tr/en/goster.asp?aile=3S](http://nkg.die.gov.tr/en/goster.asp?aile=3S). adresinden alınmıştır.
- Şahabettinoğlu, M., Uyanık, D., Ayhan, N., Bakır, A. ve Ataöv, A. (2002). Çocukların temel eğitime katılmasının sosyo-ekonomik engelleri ve destekleri. Türkiye'de Çalışan Çocuklar Semineri, 29–31 Mayıs 2001, DİE-ILO içinde s. 235–256, DİE Yayın No. 2534, DİE Matbaası, Ankara.
- Tansel, A. ve Bircan, F. (2004). Private tutoring expenditures in Turkey. IZA Discussion Paper No.1255 August 2004
- Tansel, A. (2002). Determinants of school attainment of boys and girls in Turkey: individual, household and community factors. *Economics of Education Review*, 21, 455–470.
- Tomul, E. (2005). Türkiye'de cinsiyete göre öğrenim süreleri. *Eğitim Bilim Toplum*, 3 (10), 62–73
- UNESCO. (2003). Gender and education for all: the leap to equality? *EFA Global Monitoring Report 2003/4*, UNESCO, Paris.
- World Bank, (2002). *Poverty reduction strategy paper, education chapter*. World Bank, Human Development Network.
- Yükseköğretim Kurulu. (1999). Üniversite öğrencileri aile gelirleri, eğitim harcamaları, mali yardım ve iş beklentileri araştırması. İnternet'ten 25 Kasım 2006'de <http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/ailegel.html>, adresinden alınmıştır.